

29^e zondag door het jaar / 17 oktober 2021

Exegetische notities eerste lezing

Jesaja 53,10-11

Geef ons licht

De hoofdstukken 40-55 vormen binnen het boek Jesaja een geheel en zijn geschreven door een onbekende profeet die optrad rond de vijfde eeuw voor het begin van onze jaartelling. Zowel profeet als hoofdstukken kregen de fictieve noodnaam *Deuterokesaja*, ‘Tweede Jesaja’, mee. Heel Deuterokesaja staat in het teken van de Babylonische ballingschap en de terugkeer naar Juda. Een van de hoogtepunten in Deuterokesaja vormen de vier zogenaamde *Ebed-JHWH*-liederen.¹ De vier liederen zijn onlosmakelijk verbonden met het thema van de terugkeer van de Joden uit de ballingschap. In 538 gaf de Perzische koning Cyrus de Grote, die inmiddels Babylo nië veroverd had, opdracht tot deze terugkeer en tevens tot wederopbouw van de tempel van JHWH in Jeruzalem. De Joden zagen in hem daarom een groot weldoener. Binnen de exegetische wereld is er veel discussie over de identiteit van *Ebed-JHWH*, de Knecht des Heren. In een aantal teksten is het duidelijk wie Deuterokesaja bedoelt, namelijk Jakob of Israël, pars pro toto voor het volk.² In andere teksten is Deuterokesaja minder helder en spreekt men over een anony mus. Er is veel te zeggen voor de opvatting dat de ‘anonieme’ *Ebed-JHWH* de bovengenoemde Perzische koning Cyrus is. Deuterokesaja wil aantonen dat JHWH degene is die achter hem staat. De eerste lezing bestaat uit twee verzen uit het vierde lied. Beide verzen zijn onduidelijk. Er is discussie over welke klinkers kunnen worden ingevuld in de ongevocaliseerde Hebreeuwse tekst en bijgevolg ook over de interpretatie ervan. De tekst biedt verschillende mogelijkheden en gooit ons abrupt in het diepe. We krijgen niet eens de gelegenheid de vraag naar het waarom van het lijden te stellen. In het vierde lied wordt verteld dat de knecht van de Heer te lijden heeft vanwege zijn taak, maar dit lijden krijgt een diepe betekenis binnen Gods plan. De knecht zal een *nageslacht*³ zien en velen *rechtvaardigen* en hij zal zich *belasten* met de fouten van anderen als een soort plaatsvervanger. Maar er is perspectief in zijn lijden: na zijn lijden zal hij *het licht zien en verzadigd worden*.

Moeten we deze twee moeilijke verzen zo lezen dat God het lijden heeft gewild of dat God zich over de lijdende mens zodanig ontfermt dat hij niet in zinloosheid ten onder gaat?

Om de link naar de Evangelielezing beter te kunnen leggen lezen we nog een vers verder: *Daarom ken ik hem een plaats toe onder velen en zal hij met machtigen delen in de buit, omdat hij zijn leven prijs gaf aan de dood en zich tot de zondaars liet rekenen. Hij droeg echter de schuld van velen en nam het voor zondaars op.*⁴

De christelijke traditie heeft in de onbekende *Ebed-JHWH* een voorafbeelding gezien van Jezus Christus. Ook zijn lijden wordt als plaatsvervangend en verzoenend beschouwd. Het *licht* wordt dan geïnterpreteerd als zijn verrijzenis. In het lied is het licht echter eerder op te vatten als het voortleven in je nageslacht. Ook dat kan als verrijzenis worden gezien.

¹ Jesaja 42,1-9; 49,1-13; 50,4-11 en 52,13-53,12.

² Zie Jesaja 41,8-9; 42,19; 43,10; 44,1.2.21 en 45,4.

³ Hier wordt de Hebreeuwse term *zèra* gebruikt, letterlijk ‘zaad, sperma’.

⁴ Jesaja 53,12 in de NBV.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 33,4-5.18-19.20 en 22

Geef ons barmhartigheid

Psalm 33 is een loflied op JHWH, de Heer van de Schepping, die Israël heeft uitverkoren en zijn vromen redt. De psalm bestaat uit 22 verzen, evenveel als alle letters van het Hebreeuwse alfabet en is daarmee symbool voor volledigheid. De vromen moeten JHWH prijzen, want hij is rechtvaardig, Schepper en Heer van het heelal. Hij bedwingt de heidense volkeren, zijn 'plan' staat eeuwig vast. Hij koos Israël als zijn volk, hij kent de harten van de mensen en hun werken. Niet door eigen kracht is men sterk, maar slechts door JHWH die zijn vromen bijstaat. Daarom moeten de vromen ook verheugd zijn. JHWH is machtig en de mens onvermogen. Omdat JHWH een leven scheppende God is, worden wij niet beklemd door onze kleinheid. Wij vertrouwen ons toe aan zijn weldadige grootheid en erkennen zijn zegenrijke almacht. De psalm bezingt het actieprogramma van JHWH met blij vertrouwen op zijn barmhartigheid (in de tussenzang geworden tot refrein). In de synagoge wordt Psalm 33 gebruikt als ochtendgebed op de sabbat en andere feestdagen.

Exegetische notities tweede lezing

Hebreeën 4,14-16

Geef ons genade

De tweede lezing opent met het tweede grote deel van de brief aan de Hebreeën. Hier zet de auteur⁵ uitvoerig zijn theologie over Jezus' hogepriesterschap uiteen. Gewezen wordt op een karakteristiek van de 'grote' hogepriester. 'Groot' is hier te verstaan ter onderscheiding van de levitische hogepriester. Hij kan in de concrete situatie van de geadresseerden troost en kracht schenken door zijn lankmoedigheid of barmhartigheid. De hogepriester Jezus staat niet minder dicht bij de mensen dan de hogepriester van het Eerste Testament. Hij is immers aan de mensen gelijk geworden. Hij weet wat beproevingen zijn, omdat Hij zelf op de proef is gesteld. Hij heeft de roepstem van God opgevolgd en in de school van het lijden gehoorzaamheid geleerd. De auteur hecht er buitengewoon veel waarde aan de zondeloosheid van de zichzelf offerende hogepriester in het licht te stellen.

Exegetische notities Evangelie

Marcus 10,35(42)-45

Geef ons vertrouwen

De activiteiten van Jezus hebben - los van het feit dat de geestelijke leiders hem uit de weg willen ruimen - een complicatie met zich meegebracht: zijn leerlingen begrijpen volstrekt niet wat Jezus doet en hun zegt. Ze redetwisten bijvoorbeeld over de vraag wie van hen de belangrijkste is.⁶ Ook in de Evangelielezing wordt duidelijk dat Jezus' leerlingen ongepast kunnen

⁵ Exegeten zijn het erover eens dat de Hebreeënbrief niet geschreven is door Paulus.

⁶ Marcus 9,34.

reageren. De vraag van de broers Jakobus en Johannes getuigt enerzijds van vrijmoedige en ongepaste onbescheidenheid, maar anderzijds tegelijkertijd van een groot vertrouwen. Ze zien de glorie die Jezus tegemoet zal gaan al voor zich en vragen hem of ze daarin aan weerszijden van hem mogen zitten. Jezus wijst het verlangen van de broers niet af, maar laat een fraai staaltje van opvoedkunde zien. Het samen met Jezus je beker en doopsel op zich nemen is de enige zekere weg om te komen waar ze naar uitzien. En dit laatste blijft voor een deel nog verborgen in Gods toekomst. Aan hen die alles vragen, zelfs de verhevenste glorie, wordt niets geweigerd, mits ze dienaar willen zijn en slaaf van allen. Dat alles in navolging van die ene Mensenzoon, die ook kwam om te dienen. Méér dan dat: en om zijn leven te geven als *losprijs* voor velen. Marcus gebruikt hier een juridische term uit het handelsrecht ⁷ en past die toe op Jezus om de zin van zijn ogenschijnlijk zinloze dood toe te lichten.

Themastelling

Geen goedkope gave

Mensen die onmiddellijk het waarom van het lijden weten te benoemen zijn op de vingers van een hand te tellen. Toch is menigeen op zoek naar een antwoord. Is niet elk mens soms een knecht, dit is ‘verknocht’, van JHWH? Wie lijdt er niet en draagt niet ook de schuld van anderen?

Zijn licht, barmhartigheid, genade en vertrouwen ingebakken in lijden? Ja, dan gaat dat ook wat kosten.

⁷ In het Grieks *lutron*, een term die in het Tweede Testament verder alleen nog gebruikt wordt door Matteüs in de parallele tekst Matteüs 20,17-28.